

K VÝZNAMNÉMU ŽIVOTNÍMU JUBILEU ČLENA KORISPONDENTA ČSAV VILÉMA CHMELAŘE

19. listopadu loňského roku oslavil své pětadevadesáté narozeniny jeden z vůdčích představitelů naší psychologie poválečné doby, člen korespondent ČSAV Vilém Chmelař. K tomuto překrásnému jubileu mu co nejupřímněji blahopřáli i pedagogové, jsouce pamětlivi jeho živého zájmu o hraniční témata mezi psychologií a pedagogikou, jeho přínosu k rozpracování naší pedagogické psychologie, ve vědeckém kolegiu pedagogiky a psychologie ČSAV, jeho obětavé práce i v dalších orgánech této naší vrcholové vědecké instituce, jeho dlouholetého působení v redakční radě časopisu *Pedagogika atd.*

Vilém Chmelař se narodil 19. listopadu 1892 v Podolí u Přerova. Maturoval na učitelském ústavu v Přiborě a už tím byl dán jeho hluboký vztah k učitelskému povolání. Celým jeho životem prostupovala jako červená nit pedagogická činnost — na základní škole, na gymnáziu a posléze na škole vysoké. A v neodlučitelnosti od tohoto celým jeho životem prostupoval i badatelský zájem o poznání a vývoj dětí a mladistvých, o zkvalitnění výchovně vzdělávacího procesu, o pedagogicko-psychologickou pomoc těm, kteří ji ob-

zvláště potřebují. V roce 1920 se přihlásil k vysokoškolskému studiu na Karlově univerzitě v Praze, kde mezi jeho učitele patřily přední osobnosti naší tehdejší filozofie, pedagogiky i psychologie — Fr. Krejčí, V. Forster, Fr. Drtina, O. Kádner, O. Chlup... Když zájem o psychologii nabyl u V. Chmelaře vrchu, vypravil se v roce 1922—23 do jednoho z tehdejších center této vědy, do Lipska. Vlivem F. Kruegera, A. Wirtha a dalších hluboko pronikl do experimentální vědecké práce, která mu zůstala trvale blízká, aniž však bránila v širším metodologickém rozhledu a uplatňování bohatšího metodického repertoáru.

Na Karlově univerzitě byl V. Chmelař slavnostně promován v roce 1925. Kromě doktorátu filozofie získal i učitelskou aprobaci pro střední školy státními zkouškami z filozofie, historie, zeměpisu a pedagogiky. Působil jako učitel zprvu v Přerově, od roku 1926 v Brně, kde také ihned započal úzkou spolupráci s prof. M. Rostoharem, zakládajícím v té době při brněnské filozofické fakultě Psychologický ústav. Tato spolupráce otevřela V. Chmelařovi zcela nové perspektivy vědy, které postupně naplňoval s rostoucí

odhodlaností. V roce 1939 se habilitoval pro obor psychologie. Po osvobození byl již v roce 1946 jmenován profesorem psychologie a po odchodu M. Rostohara na odpočinek se stal — v roce 1948 — i ředitelem Psychologického ústavu. Dobudování této významné instituce se stalo cílem Chmelařova snažení padesátých let a dlužno říci, že zde prokázal velké schopnosti nejen badatelské, ale i vědeckoorganizační a zasloužil se o pracoviště, které trvale zaujímá významné místo v rozvoji československé psychologie. Koncem roku 1948 po odchodu prof. O. Chlupa (s nímž už od svých studií úzce spolupracoval) do Prahy se prof. V. Chmelař ujal i vedení pedagogického semináře. V jeho osobě se tak soustředilo řízení pedagogické i vědeckovýzkumné práce v obou sesterských oborech — pedagogice i psychologii — a byl položen základ pro vznik samostatné katedry psychologie a pedagogiky na filozofické fakultě v Brně. Katedra vznikla 1. září 1953 a prof. dr. V. Chmelař byl jejím prvním vedoucím. Kromě toho vykonával po určitou dobu i funkci děkana fakulty, to vše při mimořádně intenzivní činnosti přednáškové, badatelské, poradenské. Zasloužené uznání našlo svůj výraz ve jmenování členem korespondentem ČSAV v listopadu r. 1956.

Bibliografie V. Chmelaře zahrnuje na tři sta titulů. V popředí stojí práce vězící se k výzkumu pozornosti, započaté již v roce 1935. V. Chmelař podstatně přispěl k objasnění věkových a individuálních zvláštností optické i akustické pozornosti dětí a mládeže, jejího ontogenetického vývoje u chlapců a dívek, jejich souvislostí s volným úsilím, motivací, charakteristikami činnosti apod. Pedagogice byly blízké i jeho práce z oblasti poradenství pro volbu povolání, z oblasti pojmovorby i z oblasti psychologických aspektů péče o děti postižené a vyžadující zvláštní péči. V časopise *Pedagogika* publikoval řadu cenných recenzí. Výslovné připomenutí si zde zaslouží dvě studie. Prvá — „Úloha psychologie v přestavbě naší školy“ (1960,

č. 1., s. 83—90) — měla programový charakter a podala zevrubnou analýzu požadavků, které vytyčuje psychologické vědě perspektivní rozvoj socialistické školy v širším kontextu významných společensko-politických přeměn. Druhá — „Aktuální problémy výzkumných metod v oblasti pedagogické psychologie“ (1963, č. 1, s. 71—79) — odrážela potřebu věnovat zvýšenou pozornost metodologickým základům pedagogickopsychologického poznání. Nápadné jsou zde tři akcenty. Prvý se týká překonání takových výzkumů, které vytrhují zkoumané jevy z organických souvislostí jejich přináležitosti do výchovně vzdělávacího procesu. Takové výzkumy, i když se zdají být exaktní, nemohou reagovat na požadavky školy. Druhý akcent spočívá v požadavku „nejen poznávat psychologické zákonitosti současného stavu pedagogického procesu, ale i napomáhat žádoucími změnám tohoto stavu. . . Předním úkolem pedagogické psychologie je vypracovat takové metody, které by umožnily sledovat účinek nových podmínek na tvorbu nových vlastností“. Konečně třetí akcent se pojí k perspektivnímu rozvíjení nové, progresivní koncepce pedagogické diagnostiky. Dosud, konstatuje V. Chmelař, jsme se omezovali jen na diagnostiku případů, které se odchylovaly od empiricky odhadnuté normy. Nadále má ale diagnostika sloužit zjišťování možností optimálního vývoje a kontroly vytváření nových vlastností osobnosti všech žáků.

Za významné životní dílo se dostalo členu korespondentu ČSAV Vilému Chmelařovi vysokých vyznamenání státních, akademických, univerzitních. Připomeňme zde Řád práce, vyznamenání Za vynikající práci, zlatou plaketu ČSAV za zásluhy o vědu a lidstvo, zlatou plaketu univerzity J. E. Purkyně. Jsou vyjádřením úcty k obětavému angažovanému pracovnímu úsilí člověka, který zůstává příkladem socialistického vědce a učitele.

Zdeněk Helus

Láska k učitelství, k dětem, mládeži a stálý zájem o jejich všestrannou výchovu provázela dlouholetou činnost univ. prof. Paed. Dr. Josefa Novotného. Zemřel po dlouhé nemoci ve věku 79 let dne 14. června 1987.

Od mládí měl živý zájem o veřejné dění a politicky se angažoval. Roku 1925 se stal členem KSM, roku 1936 KSČ a za války se účastnil protifašistického odboje. Mezi dvěma světovými válkami působil jako učitel v hornickém kraji duchcovském. Po druhé válce pracoval v Praze ve funkcích okresního a zemského školního inspektora, později docenta, profesora a děkana pedagogické fakulty v Českých Budějovicích i profesora PF v Praze, náměstka ministra školství a osvěty, ředitele pražského Pedagogického institutu a posléze jako vedoucí vědecký pracovník Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV v Praze.

Ve své publicistické a vědecké práci vycházel z důsledně internacionalistického stanoviska. Zdůrazňoval pokrokové tradice školství a pedagogiky a seznamoval českou veřejnost se sovětskou školou a pedagogikou. O sovětském školství vydal větší studii. Přispíval do většího počtu pedagogických časopisů a psal do denního tisku o otázkách budování socialistické školy, kde zejména pro elementární školství těžil ze zkušeností své dlouholeté praxe. Se skutečným vctěním věnoval hlubší zájem problému defektních dětí.

Jeho vědecký zájem se týkal hlavně dějin pedagogiky a školy. V této oblasti spolupracoval na edici pramenů (s akademikem O. Chlupem), na přípravě učebnice pedagogiky pro pedagogické školy.

Aktivně přispíval k činnosti různých pedagogických institucí, např. Československé pedagogické společnosti. Účastnil se redakce časopisu Komenský a Defektologie. Řadu let věnoval shromažďování dokladových materiálů o vývoji a struktuře kladenské Školy práce, aby dílejší práci o ní rozšířil na knižní zpracování, k němuž už nedošlo. Poslední práce, již se účastnil, byla rozsáhlá bibliografická studie k dějinám školy v Československu v letech 1945—1975.

Za působení ve stranických a řídicích orgánech při budování československého socialistického školství dostal řadu vyznamenání, jako „Za vynikající práci“, „Za obětavou práci pro socialismus“, „Zasloužilý pracovník ČSAV“, titul „Zasloužilý učitel“, medaile k 20. výročí osvobození ČSSR, k 50. výročí ustavení KSČ, k 30. výročí SNP aj., medaili J. A. Komenského, Zd. Nejedlého, Státní univerzity v Tbilisi aj.

V jeho laskavém vztahu k lidem promlouvala bohatá životní i vychovatelská zkušenost a úcta k praxi, kterou jako významné kritérium nikdy nepřestal zdůrazňovat.

Dagmar Čapková

V. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE PEDAGOGŮ V PRAZE

Zrozhodnutí porad ministrů školství socialistických zemí se konala v Praze v pořadí už V. mezinárodní konference pedagogů na téma Teorie a praxe realizace principu jednoty výchovy a vzdělávání v socialistické škole. Konference proběhla ve dnech 22.—25. 9. 1987; jejími pořadatelé byla obě ministerstva školství a VÚP v Praze spolu s Ústředním ústavem pro další vzdělávání pedagogických pracovní-

ků v Praze. Konference se zúčastnily delegace pedagogů BLR, ČSSR, Kuby, MLR, MoLR, NDR, PLR a SSSR. Vedoucí delegací vystoupili na plenárním zasedání, které zahájila vedoucí československé delegace PhDr. M. Vlačíhová, CSc. Ve svém vystoupení, věnovaném aktuálními otázkám uplatňování jednoty výchovy a vzdělávání v československé škole, rozebrala význam ústředního námětu kon-

ference v širším historickém kontextu pedagogické teorie a praxe až po současné prognostické výzkumy. Připomněla, že v principu jednoty výchovy a vzdělávání se obráží leninské ideje o základní funkci školy, a zdůraznila pro ústřední těchto idejí do záměrů revoluční přestavby školy, počínající rokem 1948. V hluboké analýze ukázala, jak se tento princip stal stěžejní ideou i v dokumentu Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy a jaký má význam v poznávací, emocionální, motivační i hodnotové stránce vzdělávání a výchovy naší mladé generace.

Průběh dalšího jednání konference se v podstatě soustředil na tyto stěžejní problémy:

1. Revoluční přeměny ekonomického a společenského rozvoje socialistických zemí se nutně obráží i v systému výchovy a vzdělávání mladé generace. Proto se do popředí zájmu pedagogické teorie dostává formování osobnosti žáka jako subjektu, a to zejména se zřetelem k rozvoji jeho tvůrčích potenci, samostatnosti, aktivity a iniciativy, k utváření jeho hodnotové orientace na světónázorové bázi, zájmového vztahu ke společnosti, k práci a k sobě samému.

2. Nezbytným předpokladem toho je zvýšení efektivity výchovně vzdělávacího procesu ve vyučování i mimo ně, vytváření příznivého klimatu pro všechny žáky, které musí být zajištěno diferenciací učiva, individuálním přístupem k žákům, stimulací jejich zájmu o učení.

3. Přípravu mladé generace na život v socialistické společnosti, na profesní i společensky prospěšnou činnost i na smysluplné využívání volného času zajišťuje škola i tím, že spolupracuje s veřejností, s podniky, organizacemi a institucemi ve svém okolí a ovlivňuje tak vytváření sociálně pedagogického systému socialistické společnosti.

4. Rozhodujícím činitelem prohlubování demokratizace a humanizace školy při dosahování její vyšší účinnosti ve výchově a vzdělávání je osobnost učitele. Z to-

ho nutně vyplývají požadavky na inovace jeho vysokoškolské přípravy i jeho dalšího vzdělávání.

Tyto myšlenky se objevovaly jak ve vystoupení vedoucích delegací, tak v sekcích.

Doc. dr. Prodan Stojanov, vedoucí oddělení školství ÚV KSB, se zabýval přípravou lidského faktoru v podmínkách historického předělu v rozvoji socialismu. Podal zasvěcený přehled o řešení klíčových pedagogických a organizačně praktických otázek souvisejících s pojetím školy odpovídající revoluční přestavbě socialistické společnosti. Mezi stěžejní úkoly školy nyní patří důsledně rozvíjet výchovu a vzdělávání na vědeckém základě. Výzkumy ukázaly, že mnohé nedostatky a deformace v činnosti školy jsou důsledkem neznalosti marxisticko-leninských idejí o rozvoji osobnosti a svědčí o velmi zjednodušených představách a praktických činnostech při utváření člověka. Doc. Stojanov zdůraznil nutnost oprostit se od scholastických úvah o ideální socialistické osobnosti a způsobech jejího formování, skoncovat rovněž s „lakováním“ skutečnosti a věnovat se seriózní analýze daného stavu školství. V další části svého vystoupení doc. Stojanov shrnul výsledky dlouholetého experimentu sociálně pedagogického systému vzdělávání, výchovy a rozvoje mladé generace, který spočívá ve spojení školy s výrobními, kulturními, vědeckými, společenskými a dalšími organizacemi na základě dobrovolnosti, se samosprávnými pracovními kolektivy sjednocenými společnými cíli a zájmy. Tato forma se podstatně liší od tzv. patronátů, společná činnost probíhá na sociálněekonomické a sociálněpedagogické bázi, k čemuž se připravují příslušné státní normativní dokumenty. Další přestavba sociálněpedagogické činnosti je spjata s objektivními zákonitostmi a principy fungujícími v současné etapě v BLR. Týkají se především sociálněekonomických vztahů na základě nového chápání socialistického vlastnictví, samosprávy, kolektivu jako

subjektu řízení sociálněpedagogické činnosti, zdokonalování struktury, stylu a metod práce řídicích orgánů. Zásadní změny ve školských systémech socialistických zemí předpokládají i novou úlohu a místo pedagogické vědy.

Lidia Turnerová, CSc., ředitelka Ústředního ústavu pedagogických věd na Kubě, hovořila o praktickém využití principu jednoty výchovy a vzdělávání v kubánském školství. Zdůraznila, že koncepce kubánské školské soustavy je založena na dvou principech, a to na sepětí vzdělávání se společenskou praxí a na jednotě výchovy a výuky. V současné době nastává nová etapa v permanentním zdokonalování výchovy na základě výsledků výzkumů zjišťujících nejen účinnost obsahových inovací a výsledky výchovného působení, ale řešících i otázky řízení vyučovacího procesu, teoretické a metodické přípravy učitelů i otázky zdokonalování sepětí učení s prací. Pozornost se věnuje účinnějšímu výchovnému působení, aby byl zajištěn plánovitý rozvoj různých aspektů komunistické osobnosti, a to jak ve vyučování, tak v mimotřídních a mimoškolních činnostech, v pionýrské a mládežnické organizaci, v rodině a v dalších organizacích a institucích. Přípravují se změny osnov, učebnic a metodických příruček, nově se formulují cíle a obsah výuky na jednotlivých stupních. Zvyšuje se kvalita vyučovací hodiny jako základní organizační formy v počátečním a středním článku školství. Na závěr svého vystoupení shrnula L. Turnerová hlavní úkoly v přípravě obsahu učebního plánu odpovídajícího potřebám perspektivní úrovně vědeckotechnického rozvoje na Kubě.

V zastoupení náměstka ředitele Státního pedagogického ústavu v Budapešti vystoupila s jeho referátem O sepětí školy s praktickým životem a teorie s praxí, které jsou klíčovými otázkami dalšího zdokonalování výchovně vzdělávací práce a přípravy na život v socialistické společnosti, Ferencň Szekszardiová, vedoucí oddělení výchovy v uvedeném ústavu.

V tomto referátu byla podána informace o metodologických východiscích při koncipování školy odpovídající aktuálním i prognostickým potřebám společenského rozvoje. Současné experimenty, které se snaží škole dát nové pedagogické dimenze, jsou předmětem stálé polemiky. Podstata těchto experimentů spočívá ve změně struktury činností ve školní výchově, která se rozšiřuje a více diferencuje především zaváděním praktických činností, a to ve vyučování, ve výrobní a hospodářské činnosti, ve společensky politické práci, v utváření zdravého způsobu života a tělesného rozvoje a ve využití volného času.

S. Nergui, vedoucí oddělení pedagogiky ministerstva školství MoLR, se zabýval otázkami dalšího zdokonalování jednoty výchovy a vzdělání ve všeobecně vzdělávacích školách v MoLR. Zdůraznil, že mongolská pedagogická teorie i praxe vychází z Leninova pojetí výchovy a vzdělávání a soustřeďuje se na tři klíčové kvality osobnosti, a to na světový názor, morálku a vztah k práci a na dovednost pracovat, které vyžadují neustálý rozvoj tvůrčí iniciativy, dialektického myšlení, schopnosti samostatně se vzdělávat. S. Nergui na příkladech ukázal úkoly jednotlivých předmětů v utváření těchto kvalit a na důležitost toho, aby tyto kvality obohatily i osobnost učitele. Poukázal na skutečnost, že zdaleka ne všichni učitelé těchto kvalit dosahují, že stále ještě přetrvává vztah učitele k žákovi jako k objektu, že se nedoceňuje význam kolektivu pro výchovné působení. Verbální osvojování např. historických pojmů bez hlubší znalosti jejich obsahu znesnadňuje interiorizaci poznatků ve vědomí žáků, a tím i utváření jejich postojů a přesvědčení. Nedostatky jsou i v pojetí laboratorních a praktických cvičení. Kritická analýza současných problémů v mongolské škole vedla pedagogickou vědu k řešení pedagogicko-psychologických základů výchovy mladé generace.

Prof. dr. D. Kirchhöfer, viceprezident Akademie pedagogických věd Německé

demokratické republiky, hovořil na téma Humanismus a ideologie v socialistické škole. V úvodu stručně charakterizoval rozvoj desetileté všeobecně vzdělávací polytechnické střední školy v NDR a nastínil její další vývoj v pojetí humanistického socialistického všeobecného vzdělávání, které bylo realizováno v nově vypracovaném učebním plánu. Jde v něm jak o modernizaci obsahu jednotlivých předmětů, tak o další možnosti rozvoje osobnosti, spočívající v jednotě všestrannosti a potřebnosti a v sepětí znalostí a schopností žáků vědomostí samostatně získávat a užívat. Velká péče se věnuje vzdělávání v informatice a zapojování žáků do polytechnických středisek v podnicích a do práce na počítačích. Osnovy matematiky a přírodovědných předmětů jsou pojaty tak, aby se žákům dostalo základního vhledu do souvislostí a vývojových linií vědeckotechnického rozvoje a ekonomické strategie strany. Prof. Kirchhöfer dále uvedl, že rozvoj této koncepce školy úzce souvisí s prohlubováním její výchovné činnosti. Klíčovou otázkou projektovaných změn je kvalifikace učitelů, jejich přípravy a dalšího rozvoje vzdělávání, zvýšení jejich kulturní a vzdělanostní úrovně, neboť nové pojetí výchovy a vzdělávání předpokládá jejich samostatný a zodpovědný přístup k plánování učiva, jeho časovému rozvržení, ke stanovení cílů a těžiště výuky, k diferencovanému vedení žáků, koordinaci a kooperaci s ostatními učiteli. Proto se prodloužilo učitelské studium na pět let, prohloubily se v něm vztahy teorie s praxí a posílilo se utváření jejich osobnosti. Prof. Kirchhöfer hovořil pak o speciálních výchovných problémech, o zvyšování efektivity ideologické výchovy, o výchově k míru, o utváření vnitřní socialistické světonázorové orientace žáků, jejich vlastnictví, smyslu pro kolektiv. K tomu jsou nezbytné takové metody a formy, které učí samostatně myslet a projevovat se v diskusi, v dialogu, v třibení myšlenek a názorů.

Náměstek ministra školství Polské lidové republiky prof. dr. T. Wiczorek se

zabýval sepětím školy se životem, teorie s praxí jako hlavním problémem dobré přípravy mládeže na život v socialistické společnosti. Uvedl, že řešení tohoto problému vychází z marxisticko-leninského pojetí všestranně formovaného člověka v souladu s jeho možnostmi a potřebami socialistické společnosti a státu. Nedo-statky v jeho realizaci jsou v současné době podrobeny ostré kritice, neboť zaostávání školy za rozvojem vědy a techniky se obráží ve svých důsledcích v poklesu vlivu vědeckotechnického rozvoje na národní hospodářství. Proto v PLR začala komplexní modernizace osnov a učebnic základního a středního školství, pracuje se na novém pojetí všech předmětů, v povinných předmětech se dělí obsah učiva na povinný a nepovinný, připravují se osnovy a učebnice pro odborné školství. Velká pozornost se věnuje spolupráci školy s jejím okolím a prostředím, v níž je optimální záruka sepětí teorie s praxí, života školy s přírodou, společenským a politickým životem, s kulturou a sportem. Prof. Wiczorek konstatoval, že to vše znamená boj s přemírou didaktismu, který je velkou slabostí současné školy, a zdůraznil, že sepětí školy se životem a teorie s praxí je v podstatě realizací perspektivní koncepce „zspolečensnění školy“. Na závěr uvedl tři základní směry ministerstva i resortních a jiných vědeckovýzkumných pracovišť, jimiž jsou zdokonalování osnov a učebnic, vědecký výzkum diagnózy a prognózy školství, řešení základních kádrových problémů a materiální základny školství.

G. N. Filonov, akademik-sekretář oddělení teorie a historie pedagogiky APV SSSR, hovořil o současném výchovném procesu z hlediska metodologického aspektu jeho efektivity. V této souvislosti připomněl Leninovo úsilí o teoretické rozpracování problémů kulturní revoluce, strategie a taktiky zásadních přeměn ve sféře školství, vytyčení programových požadavků strany v této oblasti. Kriticky pak rozebral výsledky výzkumů v utváření světového názoru, stav teoretického

rozpracování komplexního pojetí výchovy, vytyčil požadavek analýzy tradičních metod a forem výchovného působení v souvislosti se současným procesem sociální obnovy, morálního ozdravení všech sfér života. V souvislosti s tím zdůraznil nutnost realizace sociálněpedagogických komplexů, rozvoje demokracie a samosprávy.

Závěrečný den plenárního zasedání byl ve znamení vystoupení československých delegátů. V zastoupení doc. PhDr. Vl. Čáry, CSc., ředitele VÚP v Praze, seznámila s jeho příspěvkem na téma Teoretické a gnozeologické základy jednoty výchovy a vzdělání PhDr. A. M. Effenbergerová, CSc. Autor v něm uvádí, že zdůrazňování významu lidského činitele ve všech společenských procesech klade mimořádné nároky na společenskou uvědomělost a odpovědnost jedinců, na jejich aktivitu, iniciativu a tvořivost. Pro školu to předpokládá věnovat maximální pozornost utváření žákovy osobnosti, které však je možné jen za předpokladu, že vlivy společenského prostředí budou umocňovat cílevědomé snahy pedagogů ve výchovně vzdělávacím procesu. Autor vymezil optimální podmínky pro rozvoj osobnosti. Výchovně vzdělávací proces zasadil do širokého kontextu socializačního procesu, jímž se jedinec začleňuje do společenské praxe a do mezilidských vztahů. Poukázal na to, že vzdělávací proces je nutno utvářet tak, aby poskytoval maximální možnosti pro výchovné působení a pro rozvoj sebevýchovy žáků, a výchovné působení je nutno zaměřovat tak, aby motivovalo žáka ke vzdělávání a sebevzdělávání. Uvedl, že v pedagogické praxi dosud často narážíme na podceňování výchovného aspektu vyučování, že však náročné úkoly současné přestavby zvládne škola pouze za podmínky, že organicky spojí výchovnou a vzdělávací činnost.

Ve svém vystoupení na téma Urychlení rozvoje společnosti a systém pracovní výchovy v ČSSR ukázal prof. PhDr. O. Baláž, DrSc., ředitel Ústavu experimentální pedagogiky Slovenské akademie věd, jak

uskutečňování hlubokých změn ve struktuře ekonomiky nutně ovlivní inovaci systému pracovní výchovy, která vyžaduje kvalitní osvojení vědomostí, samostatné myšlení, fyzickou zdatnost, přičemž stejně významná je etická a estetická báze pracovní výchovy. Účinnost pracovní výchovy ovlivňují i faktory sociálněekonomické a psychologické, prohloubená součinnost se závody; významou součástí komplexního systému pracovní výchovy je i zájmová činnost, v níž přetrvávají ještě velké rezervy.

Doc. PhDr. K. Tmej, CSc., ředitel Ústředního ústavu pro vzdělávání pedagogických pracovníků v Praze, hovořil na téma Sepětí školy se životem a teorie s praxí v práci učitelů jako klíčový problém dalšího zdokonalování socialistické výchovně vzdělávací soustavy. Úvodem poukázal na to, že v podstatě ve všech vystoupeních na plénu i v sekcích se objevovala přímo i nepřímo osobnost učitele jako základní faktor všeho dění ve škole. Proto se vysoké školy připravující učitele musí stát významnými vědeckopedagogickými středisky, aby i ony naplňovaly současný požadavek sepětí vědy s výzkumem a praxí. Doc. Tmej zdůraznil, že i v oblasti školství vzrůstá potřeba co největší informovanosti o výsledcích pedagogického bádání, a proto se ÚÚVPP zaměřuje v maximální míře na předávání těchto informací učitelům s tím, aby jich tvůrčím způsobem využívali ve své praxi. Dále hovořil o pomoci, kterou ústav poskytuje učitelům v rámci úkolů komplexního programu elektronizace ve školství, přičemž spolupracuje s dalšími vědeckovýzkumnými resortními pracovišti i s výrobními podniky. Uvedl i další příklady činnosti ústavu ve sféře informatiky, ekologie, biotechnologie, genetiky atd. Počítá se se zvyšováním efektivity specializovaných kursů výuky, pozornost se soustředí na problematiku sebevzdělávání pedagogických pracovníků.

Perspektivami řešení pedagogického principu jednoty výchovy a vzdělávání se zabývala prof. dr. J. Skalková, DrSc., člen-

ka korespondentka ČSAV, ředitelka Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV. Ve svém příspěvku se soustředila na kritickou analýzu příčin rozporu mezi společenskými potřebami a faktickým rozvojem osobnosti žáků, které vidí zejména v tom, že nejsou dostatečně propojeny objektivní cíle a obsah se subjektivními předpoklady, že se tedy nedostatečně respektuje osobnost žáka, neuplatňují se důsledně vývojové psychologické zřetele. Klíčovým problémem realizace jednoty výchovy a vzdělávání je orientace na optimální individuální a diferencovaný rozvoj každého mladého člověka a hlubší propracování souvztažnosti mezi teoretickou složkou společenského poznávání se společenskou praxí. Dosud existující paralelismus obou sfér neumožňuje plně realizovat potencionální výchovné možnosti, u žáků se postupně utvářejí ke škole a k učení negativní vztahy, což se projevuje i v profesionální přípravě na středních odborných učilištích. Další rozpor se projevuje v disproporcích estetické výchovy s ostatními stránkami obsahu vzdělání i osobnostního rozvoje mládeže. Jde o zásadní problém vztahů rozumového a estetického osvojení skutečnosti, který bude nutno řešit nejen v pedagogice. Prof. Skalková nastínila stručně ještě řešení problému syntézy v pojetí vzdělávacích obsahů tak, aby vedly k integrovanému pohledu na svět, přírodu a společnost. Pedagogická věda musí nastolit nový způsob myšlení a řešit problémy výchovy a vzdělávání z hlediska ideje celoživotní výchovy a vzdělávání ve vztahu ke škole.

V další části posledního dne konference byly předneseny závěry jednání sekci.

V sekci věnované obecně pedagogickým, psychologickým a ideologickým aspektům zvyšování efektivity pedagogického procesu předneslo referáty celkem 10 delegátů, a to z BLR, NDR, MLR, MoLR, PLR, SSSR a ČSSR.

Za BLR vystoupil prof. L. Georgijev na téma Sociální realizace a sebezdokonalování osobnosti, E. Rangelova, CSc., hovořila o mravních pozicích žáků středních

škol a doc. D. Cvetkov o teoretických problémech jednoty výchovy a vzdělávání. Za MoLR přednesl příspěvek Problemy vzájemných vazeb v rozvoji schopností a charakteru Tamdindžavin Sanžza. Za NDR hovořila prof. dr. H. Leistnerová o politickomorální výchově mladších žáků. Za PLR přednesl referát doc. dr. S. Krzysztoszek na téma Jednota vědeckosti a ideovosti v obsahu vzdělávání a její vztah k utváření ideové pevnosti socialistické generace, dr. R. Schulz hovořil o problematice inovací ve vzdělávání. Ze sovětské delegace hovořil prof. I. J. Lerner o vzdělávání a výchově jako pedagogickém problému a V. E. Čudnovskij o psychologických podmínkách utváření přesvědčení žáků. Z československé delegace vystoupila prof. dr. O. Ducháčková, CSc., na téma Význam kolektivu pro výchovu jedince.

Šíře problémů, k nimž se diskutovalo, byla značná. Ukázalo se, že bude nutné zaměřit výchovnou teorii i praxi na problémy cílové orientace výchovného procesu, na vytváření dialektických vazeb mezi výchovnými a vzdělávacími výsledky, na problémy trvalé modernizace školy se zřetelem k potřebám rozvíjející se socialistické společnosti. Z jednání vyplynulo, že škola musí mít v současné době představby socialistické společnosti klíčový význam při přípravě jedince na život ve společnosti, na jeho začleňování do společenské praxe i na formování jeho osobnosti. Současně však bylo konstatováno, že tuto svou úlohu plní dosud jen částečně. Je proto třeba klást důraz na komplexnost výchovně vzdělávacího procesu, na upevňování celostnosti působení, v němž nemůže chybět působení na motivační a postojovou oblast osobnosti žáků. Bylo konstatováno, že výchovně vzdělávací proces je nutné chápat komplexně jako jednotu poznávání, prožívání, hodnocení i motivace jednání mladého člověka.

V přednesených referátech se delegáti zmiňovali o tom, že v chápání komplexnosti výchovy a vzdělávání bylo dosaže-

no značného pokroku. Zároveň se však ukazuje, že pro zabezpečení rozvoje osobnosti žáků je třeba více pozornosti věnovat skutečným dnešním potřebám, zájmům a motivům žáků, rozvíjení tvůrčích předpokladů každého žáka, správně propojovat kolektivní a individuální formy výchovy, propojovat vyučování se společensky prospěšnou činností.

Druhou skupinou problémů, které byly diskutovány, byly otázky harmonického rozvoje celé osobnosti žáka, jeho příprava na budoucí uplatnění ve společnosti. Bylo konstatováno, že se zvyšují společenské nároky na schopnost samostatné orientace v životě v duchu zásad vědeckého světového názoru a komunistické morálky, na odpovědný a tvořivý přístup k práci a ke společenské činnosti. Proto byl zájem referujících upřen na otázky vývojových tendencí v současné společnosti a v této souvislosti na utváření tvořivosti, hodnotové a zájmové orientace žáků, na vytváření jejich přesvědčení a angažovanosti. Referující zdůraznili význam společensky prospěšné činnosti jako zdroje osobnostního sebezdokonalování a vytváření aktivní životní pozice. Zároveň se také dotkli otázek profesionální přípravy učitele na výchovnou práci.

V sekci zabývající se tematikou spojení školy se životem a teorie s praxí vystoupila J. Lopezová a L. Turnerová Martí z Kuby, V. A. Poljakov, člen korespondent APV SSSR, a ing. V. Rohlíček, ředitel VÚOŠ v Praze. V zastoupení byl přečten příspěvek dr. K. Jachny z PLR.

Z přednesených referátů vyplynulo, že problematika spojení vyučování s produktivní prací nabývá stále více na aktuálnosti nejen pro ekonomické důsledky, ale zejména pro výchovnou účinnost. Sovětské zkušenosti potvrzují, že spojení vyučování s produktivní prací výrazně přispívá k utváření vědeckého světového názoru; společná práce žáků a dělníků ve výrobě se také podílí na smelení žakovského kolektivu. Na Kubě probíhá rozsáhlý výzkum zaměřený na zdokonalování realizace spojení vyučování s prací,

kteří je vedoucím principem kubánského výchovně vzdělávacího systému. Žáci zapojení do zemědělské výrobní práce přinášejí cenný vklad do národního hospodářství, formují svůj charakter, získávají pracovní návyky. Při zapojování žáků do úkolů praktického života společnosti mají nezastupitelnou úlohu učitelé, jejich způsobu organizování a řízení činnosti žáků jsou přímo úměrné dosaženým výsledkům ve výchovně vzdělávacím procesu i při spojování školy se společenským a kulturním životem.

Na souvislosti s urychlováním sociálně-ekonomického rozvoje poukázal příspěvek ing. V. Rohlíčka, v němž byla zdůrazněna nutnost permanentní inovace výchovně vzdělávacího obsahu na středních odborných školách a v učilištích, které však nesmějí narušit strukturální souvislosti informativních a formativních funkcí tohoto obsahu. Zejména ve vazbě odborné teorie a praktických činností musí být důsledně respektována jeho celistvost. Z diskuse vyplynula nutnost zkoumat jednotu vyučování a produktivní práce jako důležitý princip permanentního celoživotního vzdělávání a výchovy. Další náměty byly zaměřeny na zefektivňování metod polytechnického vzdělávání ve škole i mimo školu, na profesionální orientaci, na stanovení kritérií všeobecného a odborného vzdělávání, na výzkumy zefektivnění pracovního vyučování a pracovní výchovy jako jednoho ze základních předpokladů urychlení rozvoje socialistické společnosti.

V sekci s tematickým okruhem Didaktické otázky zefektivňování systému vzájemného vztahu činnosti učitele a činnosti žáka ve vyučovacím procesu vystoupil doc. P. Nikolov z BLR na téma Utváření cílů — mechanismus zvyšování výchovných funkcí vzdělávání. Z NDR přednesli příspěvky prof. dr. E. Rossa k rozvoji přírodovědného vzdělání v nových učebních osnovách, prof. dr. W. Naumann k možnostem účinné realizace principu jednoty výchovy a vzdělávání ve fakultativních předmětech a prof. dr. W. Freitag k roz-

voji osobnosti žáka při vyučování literatury. Doc. E. Staszyński z PLR hovořil k problematice didaktické efektivity práce učitele v systému přípravy a zvyšování kvalifikace učitelů, J. V. Sokolov, náměstek ředitele Ústavu problémů výchovy APV SSSR, na téma Některé problémy překonávání nejednotnosti mezi vzděláním a výchovou. Z ČSSR hovořili doc. dr. J. Koutun, CSc., o významu procesu zobecnování při realizaci principu jednoty výchovy a vzdělávání, prof. dr. Z. Obdržálek, DrSc., vystoupil k problematice řízení výchovy a vzdělávání jako významného předpokladu optimalizace pedagogického procesu a PhDr. Z. Kolláriková, CSc., k efektivitě pedagogického procesu.

Jednání této sekce lze shrnout do těchto závěrů: a) Kvalita systému cílů je v souvztáhnosti s efektivitou vyučování, přičemž se důraz klade na kontinuálnost, posloupnost, gradaci a maximální konkrétnost ve stanovení cílů. b) Výchovně vzdělávací proces by měl být projektován jako jednotný metodologický systém, jehož teoretickým východiskem jsou formy společenského vědomí, druhy činností a společenské vztahy. Organizujícím principem takto pojatého procesu by měl být komplexní přístup. Uskutečňování takového projektu je ovšem závislé na přípravě učitele, učebnic a metodiky. c) V modernizaci obsahu učiva se musí nutně promítnout dialektický přístup k jevům skutečnosti a jejich vzájemným souvislostem. d) Fakultativní předměty zvýší celkovou účinnost práce školy, bude-li zvýrazněn jejich polytechnický charakter a budou-li vytvářet lepší možnosti pro rozvoj individuálních schopností žáků. e) Při plánová-

ní a řízení výchovně vzdělávacího procesu má zásadní význam subjektivní postoj žáka k učivu. f) V souvislosti s modernizací obsahu a metod přípravy učitele i jeho dalšího vzdělávání vystupují do popředí otázky nových přístupů k řešení vnitřního i vnějšího řízení školy.

Třídenní jednání konference ukončila závěrečným projevem I. náměstkyně ministry školství SSR PhDr. M. Vlačíhová, CSc. Konstatovala, že V. konference proběhla úspěšně, že přispěla k dalšímu teoretickému objasnění a prohloubení principu jednoty výchovy a vzdělání adekvátně probíhající ekonomické přestavbě v dalším rozvoji socialistického společenského systému všech zúčastněných zemí. Hodnotila užitečnost výměny zkušeností a názorů při konfrontaci mnohotvárných podmínek na straně jedné, ale i při stoupajících integrativních tendencích na straně druhé, jako např. je prohlubování společenské funkce školy v širokém kontextu sociálněpedagogického systému, jednota vědy a ideologie, komplexní přístup k žákům, celostní přístup k vyučovacímu procesu, permanentní inovace obsahu vzdělání atd. Vyjádřila přesvědčení, že tento transfer názorů, informací a způsobů řešení může významně přispět k dynamice našeho pedagogického myšlení a k prohloubení mezinárodní spolupráce. Na závěr poděkovala jménem obou ministerstev školství pořadatelům za jejich práci.

V průběhu konference přijal vedoucí zahraničních delegací tajemník ÚV KSČ Jos. Havlín a ministr školství ČSR akademik K. Juliš.

Anna Marie Effenbergerová

MEZINÁRODNÍ KONFERENCE K 70. VÝROČÍ VŘSR V MOSKVĚ

Při příležitosti loňských oslav výročí VŘSR se v Moskvě uskutečnila mezinárodní konference k 70. výročí VŘSR na téma Leninské principy rozvoje socialistické školy a pedagogiky a současnost.

Konference se konala v době od 19. do 21. 5. 1987 pod záštitou ministerstva školství SSSR a Akademie pedagogických věd SSSR.

Zúčastnili se jí zástupci čtrnácti států

a hostitelská delegace SSSR. V čele delegací byli buď ministři školství (Afghánská demokratická republika, Kambodžská lidová republika, Nikaragujská republika), nebo náměstkové ministrů školství (Angolská lidová republika, Bulharská lidová republika), prezidenti akademií pedagogických věd (Svaz sovětských socialistických republik, Německá demokratická republika, Korejská lidově demokratická republika), ředitelé vědeckovýzkumných pedagogických ústavů (Československá socialistická republika, Vietnamská socialistická republika, Laoská lidově demokratická republika, Mongolská lidová republika) nebo přední pracovníci těchto ústavů (Kubánská republika, Polská lidová republika), popř. vedoucí pracovníci ministerstev školství (Maďarská lidová republika).

Delegaci ČSSR tvořili doc. dr. Vladimír Čára, CSc., doc. dr. Juraj Koutun, CSc., prof. dr. Jozef Vida, CSc., dr. Anna Marie Effenbergerová, CSc., a autor těchto řádků. Konference se zúčastnila na pozvání APV SSSR i členka koresp. ČSAV Jarmila Skalková.

Před vlastním zahájením konference byly delegace přijaty jednotlivě vedoucími představiteli APV SSSR. Delegaci ČSSR přijal viceprezident APV SSSR A. A. Bodalov. Ve svém vystoupení hovořil o aktuálních problémech pedagogické teorie a praxe i o úkolech APV SSSR. Výzkumná práce APV SSSR a návazně i realizace v praxi by se měla podle slov akademika Bodalova uskutečňovat v oblasti výchovy všestranně rozvinuté osobnosti, pracovní a polytechnické výchovy, obsahu a metod výchovně vzdělávacího procesu a osobnosti učitele. Dále budou zkoumány rovněž některé otázky tvorby učebnic, školní hygieny a uplatnění mikropočítačů ve škole.

Plenární zasedání konference slavnostně zahájila náměstkyně ministra školství SSSR M. I. Žuravleva. Ve svém vystoupení přiblížila cíl konference a zdůraznila nezbytnost dalšího zvyšování účinnosti vzdělávání a výchovy jako nejdůležitější-

ho faktoru rozvoje socialistické společnosti.

Prvním představitelem ze zúčastněných delegací, který hovořil na plenárním zasedání, byl prezident APV SSSR M. I. Kondakov. Vystoupil s referátem Tvořivý rozvoj leninských principů socialistické pedagogiky v současných podmínkách. Zaměřil se v něm na kritickou analýzu dosažených výsledků při zavádění školské reformy v SSSR. Uvedl přitom úspěchy, kterých bylo dosaženo, ale neopomněl ani na neřešené nebo nedořešené problémy, které jsou objektivního i subjektivního charakteru. Ukazuje se, že bude nutno v souvislosti s přestavbou tak, jak to zaznělo na XX. sjezdu Komsomolu v projevu M. S. Gorbačova, změnit i styl pedagogického myšlení například v oblasti spojení teorie s praxí, rozpracování středního vzdělání, odstranění dogmatismu v pedagogice, demokratizace v pedagogice a využívání historických zkušeností. V této souvislosti se kladně vyjádřil i o potřebě vypracování konkrétních postupů přípravy a všestranného rozvoje harmonické osobnosti a komplexnosti výchovného působení. Zmínil se rovněž o mezinárodní spolupráci v pedagogických vědách a o nutnosti zintenzívnění této spolupráce s cílem přípravy školy na přelomu tisíciletí.

Dále vystoupili s referáty všichni vedoucí delegací v pořadí podle ruské abecedy. Jejich vystoupení konkrétně ukázala rozvoj školství a školských systémů v jednotlivých zemích zúčastněných na konferenci, rozvoj pedagogické vědy, specifické podmínky dalšího rozvoje v duchu Leninových myšlenek o výchově a vzdělávání mladé generace v současných podmínkách.

Náměstek ministra školství Angolské lidové republiky ukázal konkrétně současný stav a rozvoj školství v zemi, kde dříve za koloniální nadvlády bylo 87 % obyvatelstva negramotných. Nyní je vzdělání v zemi bezplatné, takže školu navštěvují přes dva milióny žáků. Základní vzdělání, na něž je upřena hlavní po-

zornost, usiluje o morálně politickou, vlasteneckou a technickou výchovu. Na realizaci záměrů školské politiky Strany práce se však vzhledem k agresi JAR nedostává prostředků, problémem je také nedostatek učitelů.

S podobnými problémy vystoupil i ministr školství Afghánské demokratické republiky, kde rovněž probíhá proces přestavby školství s cílem odstranit negramotnost, což je součástí revoluce, a zlepšit úroveň základního vzdělání. Základní vzdělání poskytují pět ročníků základní školy, další tři ročníky neúplně střední a poslední tři ročníky úplné střední školy. V zemi je tíživý nedostatek učitelů (pouze 44 učitelů má vysokoškolské vzdělání), nízká je úroveň odborné přípravy žáků, kde převládají scholastické přístupy a materiální zabezpečení (nyní dostává školství 31 % všech investic země). Poprvé v dějinách země je výuka realizována v národních jazycích, učebnice jsou tištěny i v Sovětském svazu. V této souvislosti ministr školství ADR poděkoval SSSR za značnou materiální pomoc zejména při vybavování učebnicemi a pomůckami.

Náměstek ministra školství BLR hovořil ve svém vystoupení na téma Leninské principy a přestavba bulharského vzdělávání. V Bulharské lidové republice došlo ke změně učebního plánu tak, aby po 12. ročníku byli žáci připraveni na profese širokého profilu. Realizováno je spojení školy s výrobou a produktivní prací. Pracuje se na programu komplexní výchovné práce a zavádí se nový systém volné přípravy (spojení všestranného rozvoje a individuálních zájmů).

Maďarskou lidovou republiku na konferenci zastupovala delegace vedená hlavním ředitelem Národního pedagogického ústavu, který hovořil o aktuálních otázkách maďarské pedagogiky. Pozornost je nyní zaměřována na zlepšení výchovy ke kolektivismu. V současnosti probíhá uvolnění vnějšího řízení škol v duchu nového zákona o vzdělávání. Zákon vytváří celý nový vzdělávací systém v MLR a podporuje demokratický rozvoj

škol (zakotvena jsou práva a povinnosti učitelů, žáků a rodiny, funkce inspektora byla zrušena a nahrazena funkcí poradce). Vzrůstá role kolektivu pedagogického sboru, což se například projevuje ve volbě ředitele školy (na dobu pěti let), volby rozšiřujícího učiva a metod atd. Každá škola má zpracován svůj vlastní plán práce, který vychází z centrálního učebního plánu a požadovaného minimálního rozsahu učiva.

Zástupce ředitele Ústředního ústavu pedagogických věd Vietnamské socialistické republiky vystoupil ve svém referátu s cíli vietnamské socialistické školy i s jejími specifiky. Vycházel přitom z Leninovy ideje o škole a výchově jako nástroje sociálně kulturní revoluce. Mezi nejdůležitější úkoly vietnamské školy patří rozvoj všeobecného vzdělání, pracovní výchova a polytechnické vzdělání, výchova k vědeckému světovému názoru, morální výchova a zlepšení přípravy učitelů.

Prezident Akademie pedagogických věd Německé demokratické republiky seznámil účastníky konference s tvořivým uplatněním leninských idejí v konkrétních historických podmínkách NDR jako vyspělého socialistického státu. Například od počátku padesátých let je v NDR uskutečňována Leninova idea polytechnické školy s využitím historických a specifických podmínek země. Vysoká úroveň všeobecného polytechnického vzdělání a odborné přípravy se stala nejdůležitějším faktorem rozvoje společnosti. V souladu s dalším budováním rozvinuté socialistické společnosti byly stanoveny i úkoly pro oblast školství. Do r. 1990 budou připraveny nové osnovy všech vyučovacích předmětů, dále bude zvýšena kvalita profesionální přípravy a zkvalitněna úroveň celé polytechnické střední školy.

Jménem delegace Kampučské lidové republiky vystoupil ministr školství tohoto státu. Ve svém referátu hovořil o využití leninských principů v systému kampučského školství. Dosud jsou zřetelné i ve školství negativní důsledky genocidy. Za posledních osm let se projevil vliv

vzdělání na politické, ekonomické, sociální a kulturní podmínky společnosti. Mezi základní změny dalšího rozvoje školství v Kampučiji patří v duchu leninských idejí výchova k vlastenectví, odstranění nigramotnosti a zavedení vojenské přípravy na školách.

Za pozvání zúčastnit se této mezinárodní konference poděkoval i prezident Akademie pedagogických věd Korejské lidově demokratické republiky. Ve svém vystoupení konstatoval velkou pozornost společnosti rozvoji školství; do revoluce nebyla například v zemi žádná vysoká škola, kdežto nyní je jich 232. Od roku 1972 je zavedeno povinné jedenáctileté vzdělání. Ve výchovně vzdělávacím procesu je v souladu s vědeckotechnickým pokrokem kladen důraz na ideově politickou výchovu, tělesnou výchovu a sport, ovládnutí cizích jazyků a sepětí humanitního a technického vyučování.

Vedoucí delegace Kubánské republiky hovořil o procesu rozvoje vzdělávacího systému v etapě budování socialismu. Uvedl kvalitativní změny v kubánském školství, zejména odstranění nigramotnosti a další zvyšování kvalifikace učitelů a efektivity obsahu výchovy a vzdělávání.

S některými otázkami rozvoje školství v Laoské lidově demokratické republice vystoupil náměstek ředitele nově vzniklého Výzkumného ústavu pedagogických věd. V souvislosti s budováním socialismu v zemi se připravuje nový jedenáctiletý program školské soustavy, pracuje se na tvorbě učebních plánů, plánů výchovné práce, připravovány jsou nové učebnice. Důraz je kladen na vytváření pozitivního vztahu k práci, politickou a ideovou přípravu, mimoškolní výchovu a činnost mládežnické organizace.

Delegace Mongolské lidové republiky vystoupila s příspěvkem o budování školství v MoLR od jejího vzniku a o vlivu VŘSR na tento proces. Poukázala na úspěchy, kterých bylo v zemi dosaženo s využitím leninských idejí. Protože základní problémy školství jsou již vyřešeny, je další činnost soustředěna na další

zdokonalování obsahu, metod a prostředků výchovně vzdělávacího procesu. Úsilí směřuje cílevědomě k rozvoji osobnosti mladého člověka a k prohloubení jeho pracovní výchovy.

O Leninových myšlenkách a současných problémech výchovy v socialistické Polské lidové republice hovořil vedoucí delegace z Výzkumného ústavu pedagogického PLR. V jeho vystoupení se odrazil současný stav výchovy a vzdělávání i aktuální úkoly dalšího rozvoje, týkající se zvýšení úrovně mravní výchovy, pracovní výchovy a obsahu a metod vyučování a výchovy.

S velkým pozitivním ohlasem se setkal vystoupení vedoucího československé delegace, který hovořil o odrazu Leninových idejí o výchově v koncepci a obsahu současné československé školy. Zaměřil se na hlavní myšlenky dokumentu o dalším rozvoji československé výchovně vzdělávací soustavy v duchu Lenina pojetí jednoty a návaznosti všeobecného vzdělání, teoretické a praktické přípravy. Uvedl výsledky ověřování účinnosti výchovně vzdělávacího procesu a z toho vyplývající náměty pro zkvalitnění přípravy učitelů, odstraňování formalismu a na vyšší kvalitu práce všech faktorů ovlivňujících výchovu a vzdělání.

Další den pokračovala mezinárodní konference besedami u čtyř kulatých stolů. Těchto besed se zúčastnili i všichni účastníci konference z ČSSR. U prvního kulatého stolu se besedovalo na téma leninské učení o výchově a vzdělávání a sociální funkce současné školy, u druhého na téma problémy vzájemného působení všeobecného a polytechnického vzdělávání a sociálního pokroku v současné socialistické společnosti, u třetího na téma lidského faktoru v současné společnosti ve světle leninského učení a u posledního o souvztáznosti národního a internacionálního ve výchovně vzdělávací práci školy. Doporučení a závěry z těchto besed pak byly projednány na závěrečném plenárním zasedání. Se závěrečným projevem a hodnocením celé konference vy-

stoupil za hostitelskou zemi viceprezident APV SSSR akademik Ju. K. Babanskij.

Mezinárodní konference probíhala v kritickém a otevřeném ovzduší, ukázala klady i problémy při budování socialistického školství ve specifických podmínkách jednotlivých zemí. Zdůraznila preventivní funkci pedagogiky proti negativním jevům a zvýšení odpovědnosti pedagogických věd za další rozvoj socialistického společenství. Nové dialektické a pedagogické myšlení se musí co nejdříve objevit i v mezinárodní spolupráci v oblasti společných pedagogických, psychologických

a sociologických výzkumů tak, aby na základě výsledků výzkumu byla dále zdokonalována příprava mladé generace pro život a práci v příštím tisíciletí. Znovu bylo na této mezinárodní konferenci k 70. výročí VŘSR potvrzeno, že Leninovy myšlenky o výchově a vzdělávání mladé generace zůstávají i nadále v platnosti a navíc nabývají na aktuálnosti v nynější době v souvislosti s dalším rozvojem socialismu a urychlením vědeckotechnického rozvoje.

Josef Novák

CELOSTÁTNÍ KONFERENCE O ELEKTRONIZACI VE ŠKOLSTVÍ

Ve dnech 22.—23. října 1987 proběhla v Prešově celostátní vědecká konference pořádaná Československou pedagogickou společností při ČSAV ve spolupráci se Slovenskou pedagogickou společností při SAV a Východoslovenským KNV na téma „Elektronizace ve výchovně vzdělávacím procesu“. Zúčastnili se jí přední pracovníci školství a vědy. Význam konference byl podtržen účastí zástupců odboru školství ÚV KSS, MŠ ČSR a MŠ SSR, VS KNV a rektora UPJŠ v Prešově. Konference se zúčastnila i delegace ze Sovětského svazu pod vedením F. N. Talyziny, čl. kor. APN SSSR. Pod heslem „Za tvorivé uplatňovanie elektronizácie vo výchovno-vzdelávacom procese“ bylo předneseno téměř třicet referátů a diskusních příspěvků.

Po úvodním slově prof. dr. M. Ričalky, CSc., předsedy Slovenské pedagogické společnosti, přednesla závažný úvodní referát F. N. Talyzina na téma „Teoretické základy zavádění počítačů do učebního procesu“. Vymezila základní oblasti bádání důležité z hlediska pedagogiky a psychologie. Jednou je problematika obsahu. Zkoumat, co vlastně učít pomocí výpočetní techniky a jak. Zdůraznila, že ve světové literatuře je zatím velmi málo prací, které by precizně a na vědeckém základě prokázaly nezbytnost počítačů z hle-

diska zvýšení kvalitativní stránky výchovně vzdělávacího procesu a téměř žádné práce, které by konkrétně, vědecky podloženě vymezovaly specifické oblasti účinné funkce počítačů a kategorizovaly výsledky dosažené ve výuce pomocí výpočetní techniky. Chybí též preciznější vymezení konkrétních kritérií efektivnosti práce s počítači. Jinou oblastí je zkoumání výpočetní techniky jako prostředku výchovně vzdělávacího procesu z hlediska pedagogických a psychologických aspektů. Zatím převládá živelnost nad vědeckým zázemím, empirie nad teorií. Je třeba rozpracovávat nové modely výuky a učení. Nová technika nenapraví staré metody vzdělávání. Nová kvalita výsledků výchovně vzdělávacího procesu může být dosažena jen na základě nové kvality modelů výchovy a vzdělávání (elektronizace je jen dílčí součástí těchto modelů). Autorka se dále zabývala problematikou programů. Hlavní otázkou není zavádění počítačů do výuky a jejich využívání, ale programy a jejich tvorba. Tento problém se objevil jako jeden ze základních v průběhu celé konference.

Dalším významným příspěvkem byl referát V. Kuliče „Pedagogicko-psychologické aspekty tvorby pedagogického vybavení pro počítače — požadavky na tzv. „inteligentní programy“. Autor zdůraznil

psychologické faktory využití počítačů ve výuce. V referátu byly podrobně analyzovány subjektivní faktory práce s počítačem (model subjektu — apriorní a průběžný a jeho hodnocení, modifikace programů podle těchto psychologicko-pedagogických poznatků), otázky obsahu učiva a výchovně vzdělávacích cílů. Na základě této analýzy stanovil pedagogicko-psychologické požadavky nutné při zpracovávání vzdělávacích programů: vstupní model subjektu (motivace, stav vědomí, činnosti, postoje), vnitřní model subjektu (průběh činnosti s počítačem zahrnující předešlé), průběžná kognitivní diagnóza, aktivní činnosti (problémy, úkoly).

V dalších vystoupeních se ukázala jako zásadní problém příprava pedagogických pracovníků (nedostatek počítačů, kvalitních programů, záměna přípravy na práci s počítačem a programy za kurs základů výpočetní techniky a programování a výuku programovacích jazyků, motivační stránka práce pedagogů s počítači aj.). S tím opět souvisí nedostatek vědecké teorie využití počítačů v pedagogické praxi (P. Tarábek). Jiné problémy jsou na střední škole. Zavedenému předmětu „Programování a výpočetní technika“ chybí obecný teoretický základ. Programy jsou brány přímo z praxe, nejsou pedagogicky přizpůsobeny pro školu (M. Štolba, A. Vrba). Spíše než koncepční přístup převládá metodické hledání, jak zmíněný předmět naplnit. Chybějí kvalitní programy a metodiky k nim. Jinak však provedené výzkumy a zkušenosti prokazují pozitivní výsledky. I zájem dětí je velký (M. Lučivjanský).

Velmi pozitivní výsledky z výzkumu zavádění výukových mikropočítačů uvedl A. Malach. Prokázal velkou aktivitu žáků při využití počítače (80 % proti 20 % při použití tradičních metod a prostředků, narůstání globální křivky učení při užití výpočetní techniky). O pozitivních zkušenostech na základní škole hovořila J. Urbanová.

K psychologicko-pedagogickým problémům efektivního uplatňování počítačů

ve vyučovacím procesu vystoupil E. K. Mašbic z Kyjeva. Navázal na otázky programovaného učení. Již tehdy se uplatnil především pragmatický přístup a očekávání nebyla splněna. Proto je třeba více teoreticko-metodologických přístupů a prací, aby se neopakovalo totéž dnes na úrovni využívání výpočetní techniky. Zde by měla výraznou roli sehrát pedagogická psychologie, nikoli však tradiční, ale přizpůsobená novým potřebám. Poukázal též na velký rozpor mezi teorií a praxí při projektování výukových programů.

Četná další vystoupení byla věnována přímo tvorbě programů a jejich používání. Byly předvedeny i mnohé ukázky programů či jejich koncipování, teoreticko-metodologické přístupy při jejich tvorbě. Mj. pracovníci Studia výukové televize na Pedagogické fakultě v Hradci Králové uvedli film z návštěvy na výstavě DIDACTA v Hannoveru. Byla tudíž i určitá možnost srovnání.

O přípravě nových typů počítačů, jejich výrobě a tvorbě programů informovali zástupci JZD Agrokomplex Slušovice O. Raková a P. Ralbovský, dále ředitel n. p. Učebné pomůcky Banská Bystrica M. Kýpeř.

O Franc pojednal o vytváření databáze výukových programů v ČSR. M. Váňová pak hovořila o některých negativních vlivech práce s počítači na děti. Podrobně uvedla materiál k hygienickým zásadám při provozování počítačů u dětí a mládeže, který vypracovalo Ministerstvo zdravotnictví SSSR. U nás prozatím podobná norma neexistuje.

V závěrečném slově shrnul prof. dr. J. Skalka, DrSc., předseda Československé pedagogické společnosti při ČSAV, průběh a výsledky konference.

Tato zpráva je jen informací o významné celostátní vědecké akci uspořádané k aktuální problematice současného školství. Veškeré referáty a diskusní příspěvky (včetně těch, které nemohly být z časových důvodů předneseny) budou publikovány ve sborníku, který Československá pedagogická společnost připravuje k vydání.

Petr Cenkí